

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
იურიდიული ფაკულტეტი

სამართლის ჟურნალი

№2, 2017

ედგენება ქართული სამართლის მეცნიერების თვალსაჩინო წარმომადგენლის,
ემერიტუს პროფესორ გურამ ნაჭყეტიას ნათელ ხსოვნას

უნივერსიტეტის
გამომცემლობა

სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტები და სუბიექტები, როგორც სისხლის სამართლის ფილოსოფიის კატეგორიები**

სტატიის დასმულია სისხლის სამართლის ფილოსოფიის საკითხი და ამ პოზიციიდან გაკრიტიკებულია სისხლის სამართლის ტრადიციული დოგმატიკა, რომელიც მართლზომიერი ქმედების გამო სამართლებრივი ურთიერთობის იდეას არ იცნობს. ამ პოზიციიდანვეა გაკრიტიკებული რუსული სისხლის სამართლის დოგმატიკის ტრადიციული კონცეფციაც, რომლის თანახმად, სისხლის სამართალი თითქოს ანესრიგებს დანაშაულის ჩადენის გამო წარმოქმნილ ურთიერთობას. ამ პოზიციიდანაა შემუშავებული „დანაშაულის ობიექტისა“ და „დანაშაულის სუბიექტის“ ტრადიციული ცნებები. რეალურად კი, პირიქით, დანაშაულის ჩადენას მისი ჩამდენი პირი გაჰყავს სისხლის სამართლის ფარგლებს გარეთ, რის გამოც „დანაშაული“ სისხლის სამართლის მოწესრიგების საგანი უკვე აღარ არის.

სტატიის ხაზგასმულია, რომ სისხლის სამართლის კანონის პრაქტიკული ამოქმედების შედეგად იქმნება სამართლებრივი ურთიერთობა მართლზომიერი ქმედების გამო, ამ პოზიციიდან „დანაშაულის სუბიექტის“ ყალბი ცნების ნაცვლად ბუნებრივად ყალიბდება „სისხლის სამართლის სუბიექტის“ ცნება, რადგან ეს უკანასკნელი, თავისი მართლზომიერი ქმედებით, სამართლის ნორმის მოთხოვნას მართლწესრიგში გადართავს. მაშასადამე, სამართლის სუბიექტი, თავისი მართლზომიერი ქმედებით, დანაშაულებრივი ხელყოფისაგან იცავს იმ ობიექტს, რომელიც დანაშაულებრივი ხელყოფისაგანაა დაცული სისხლის სამართლის კანონით. აქედან გამომდინარე, „დანაშაულის ობიექტი“ კი არ არსებობს, არამედ „სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტი, რომელიც წინ უსწრებს დანაშაულის ჩადენას. „სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტები (მაგალითად: ადამიანის სიცოცხლე, ჯანმრთელობა, საკუთრება და. ა. შ) და სუბიექტები (მაგალითად: მოქალაქე, მოხელე, მედიცინის მუშაკი და ა.შ) შეადგენენ, ერთი მხრივ, მართლზომიერი ქმედების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის ელემენტებს, ხოლო, მეორე მხრივ, ქმნიან სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის სისტემას.

საკვანძო სიტყვები: სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტები, სისხლისსამართლებრივი დაცვის სუბიექტები, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის სისტემა.

1. შესავალი

სისხლის სამართლის, როგორც სამართლის დარგის, მოწესრიგების საგანი დღემდე არსებითი გაუგებრობის წყაროა. საბჭოურ და პოსტსაბჭოთა სისხლის სამართლის თეორიაში, როგორც წესი, აღიარებულია დანაშაულის ჩადენის გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის იდეა. დანაშაული თითქოს არის ის იურიდიული ფაქტი, რომელიც ქმნის სისხლისსამართლებრივ ურთიერ-

* ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტის ემერიტუს-პროფესორი.

** წინამდებარე ნაშრომი ემერიტუს-პროფესორ გურამ ნაჭყებიას უკანასკნელი სამეცნიერო ნაშრომია.

თობას სახელმწიფოსა და დანაშაულის ჩამდენ პირს შორის, თუმცა ზოგჯერ არ უარყოფენ მართლზომიერ ქმედებას მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველ გარემოებებშიც. ეს გარემოებები, როგორც ცნობილია, ზოგადი წესიდან გამონაკლისია. საკითხავი კი ისაა, თუ რატომ არ შეიძლება, რომ სისხლის სამართალი აწესრიგებდეს დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო ურთიერთობას ანუ ურთიერთობას მართლზომიერი ქმედების გამო, რომელსაც სამართლის ნორმის მოთხოვნა მართლწინააღმდეგობაში გადააქვს? განა აქ არ ყალიბდება **სამართლის ნორმის, როგორც ჯერარსისა, და მართლწინააღმდეგობის, როგორც ნაწილობრივ განხორციელებული სამართლის, როგორც არსის, კავშირის ფორმა?** განა ამ ფორმის შინაარსი არაა სახელმწიფოს წინაშე სისხლის სამართლის სუბიექტის პოზიტიური პასუხისმგებლობა, რომლის ობიექტი მართლზომიერი ქმედება? სახელმწიფოს წინაშე სისხლის სამართლის სუბიექტის პოზიტიური პასუხისმგებლობის გარეშე მისი არც ნეგატიური პასუხისმგებლობა იქნებოდა შესაძლებელი. აქ, როგორც ჩანს, იკვეთება სისხლის სამართლის ფილოსოფია, რადგან პასუხისმგებლობის კატეგორიისა და სისხლის სამართლის სფეროში მისი გამოვლენის ფორმების კვლევა სისხლის სამართლის კერძო მეცნიერების საქმე არაა და იგი სისხლის სამართლის ფილოსოფიის სფეროში გადადის.

სამწუხაროდ, სისხლის სამართლის გერმანულ დოგმატიკაში ცნობილი არაა სისხლის-სამართლებრივი ურთიერთობა არც დანაშაულის ჩადენის გამო და არც დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო. აქედან გამომდინარე, გაბატონებულია ე.წ. სამართლებრივი სიკეთის დაცვა სისხლის სამართლის კანონში გამოხატული დასჯის მუქარის მეშვეობით.¹ მართალია, შესაძლო დანაშაულისათვის სასჯელის გამოყენების მუქარა გავლენას ახდენს საზოგადოების მერყევე ელემენტებზე, მაგრამ ეს მუქარა არავითარ გავლენას არ ახდენს საზოგადოების იმ შეგნებულ ნაწილზე, რომელიც დანაშაულს არ სჩადის არა დასჯის მუქარის გამო, არამედ საზოგადოებისა და სახელმწიფოს წინაშე მაღალი პასუხისმგებლობის, პიროვნული ღირსებისადმი შეგნებული დამოკიდებულების გამო. აქედან გამომდინარე, ჩვენი აზრით, საზოგადოების ამ შეგნებული ნაწილის შეურაცხყოფა იქნებოდა იმის თქმა, რომ ისიც მოქმედებს დასჯის მუქარის ზეგავლენით. გარდა ამისა, გამოდის, რომ, გერმანული დოგმატიკის მიხედვით, დანაშაულის წინააღმდეგ მხოლოდ სახელმწიფო იბრძვის, ხოლო პიროვნება ამ ბრძოლაში არ მონაწილეობს, რაკი გერმანულმა დოგმატიკამ არ იცის „**სისხლის სამართლის სუბიექტის**“ ცნება, რომელიც თავისი მართლზომიერი ქმედებით დანაშაულებრივი ხელყოფისაგან იცავს განსაზღვრულ ურთიერთობას. სამწუხაროდ, „სისხლის სამართლის სუბიექტის“ ცნება არც რუსულმა დოგმატიკამ არ იცის: ამ დოგმატიკაში, დანაშაულის ჩადენის გამო, სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის ლოგიკით, გაბატონებულია „**დანაშაულის ობიექტისა**“ და „**დანაშაულის სუბიექტის**“ ცნებები. უფრო მეტიც, ეს „**დანაშაულის ობიექტი**“ და „**დანაშაულის სუბიექტი**“ თითქოს სისხლის სამართლის საკანონმდებლო შემადგენლობის ელემენტებია. მართალია, გერმანულ დოგმატიკაში დანაშაულისა და მისი შემადგენლობის ცნებები მკვეთრადაა განსხვავებული, მაგრამ იმის გამო, რომ გერმანულმა დოგმატიკამ არ იცის დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის იდეა, გერმანული კოლეგებიც იძულებულნი არიან, ჩადენილი დანაშაული დაახასიათონ ოთხი ელემენტის მიხედვით: დანაშაულის ობიექტი და სუბიექტი, ობიექტური მხარე და სუბიექტური მხარე, როგორც ეს მიღებულია სისხლის სამართლის რუსულ დოგმატიკაში.

¹ Baumann O., Weber M., Mitsch W.J., Strafrecht, Allgemeiner Teil, Lehrbuch, 10 Auflage, 1996, 11.

2. დანაშაულის ჩადენის გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის იდეის სიყალბე

რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილის ერთ-ერთ სახელმძღვანელოში მოტანილია ძველი რუსული კანონმდებლობა, რომლის თანახმად, დანაშაული არის რაღაც წესის გადაბიჯება („*Переступление сии правила*“).² მოკლედ რომ ვთქვათ, დანაშაული რაიმე წესის თუ კანონის გარეთ გასვლაა, ესე იგი, დანაშაულის ჩადენას მისი ჩამდენი პირი გაჰყავს სისხლის სამართლის, როგორც სამართლის დარგის, ფარგლებს გარეთ. ამაზე მეტყველებს ქართული სამართლის ისტორიაც. ირკვევა, რომ ძველ ქართულ სამართალში დანაშაული რაიმე წესის, კანონის „გარდასვლად“ და, მაშასადამე, „გარდამავალ“ ქმედებად იწოდებოდა. აკად. ივ. ჯავახიშვილის მტკიცებით, „კანონმდებლის მიზანს ადამიანთა ურთიერთობის მოწესრიგება შეადგენდა, მოქმედების იმ ზღვარის დადება, რომლის გადასვლა სახელმწიფოს, სარწმუნეობის, სხვისი უფლებისა და ინტერესის შეზღავანას წარმოადგენდა. კანონისა და სამართლის წიგნით დადებული საზღვრით ადამიანთა შორის „კანონიერება“ უნდა დამყარებულიყო და ამიტომ ადამიანის სწორ მოქმედებასაც და ქცევასაც „კანონიერებას“ უწოდებდნენ.“³ ავტორი ასკვნის, რომ „თვით საქციელს, რომელიც სჯულის, სამართლისა და წესის გადალახვას წარმოადგენდა, გარდამავალი ქმედება „სწოდებია“.⁴

ამრიგად, როგორც ძველი ქართული, ისე ძველი რუსული სამართლით დანაშაულს რაიმე წესის, სჯულისა თუ კანონის „გარდამავალი“ ქმედება („*Переступление*“) ეწოდებოდა. თუ წარმოვიდგინოთ იმ რეალურ ვითარებას, რომ სისხლის სამართლის კანონი, მისი ძალაში შესვლის შემდეგ, მიმართულია ყველა შეურაცხუნარიანი პირისაკენ, რათა ყველა მათგანში აღძრას მართლზომიერი ქმედების პასუხისმგებლობა, მაშინ აქ სახეზეა სახელმწიფოსთან სამართლის სუბიექტის სამართლებრივი ურთიერთობა სწორედ მართლზომიერი ქმედების გამო. აქედან ადვილია დასკვნის გაკეთება, რომ დანაშაულის ჩადენას მისი ჩამდენი პირი გაჰყავს სახელმწიფოსთან სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის ფარგლებს გარეთ და, მაშასადამე, ჩადენილი დანაშაული სისხლისსამართლებრივ ურთიერთობას არ ქმნის. მაშასადამე, დანაშაულის ჩადენის გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის იდეა ყალბია. მითუმეტეს, თუ წმინდა იურიდიულად დანაშაული ჩადენილად ითვლება მხოლოდ მაშინ, თუ იგი დადასტურებულია კანონიერ ძალაში შესული გამამტყუნებელი განაჩენით. ამ მომენტამდე დანაშაული იურიდიულად შეუძლებელია და იგი ვერც რაიმე იურიდიულ ურთიერთობას გამოიწვევს. სხვა საკითხია სასჯელალსრულებითი სამართლებრივი ურთიერთობა, რაც, ცხადია, არ არის სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა.

2.1. ნეგატიური პასუხისმგებლობისა და დანაშაულის ჩადენის გამო არარსებული ურთიერთობის აღრევის ანტიფილოსოფიური შედეგები

დანაშაულის ჩადენის გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის იდეა მნიშვნელოვანწილად განპირობებულია „პასუხისმგებლობისა“ და „ურთიერთობის“ კატეგორიების აღრევით. კერძოდ, დანაშაულის ჩადენისათვის დაწესებულია ნეგატიური სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, რაც დავას არ იწვევს, მაშინ, როცა დანაშაულის ჩადენის გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა შეუძლებელია. ზემოთ დასახელებულ სახელმძღვანელოში აშკარა

² Уголовное право, Общая часть, Учебник для вузов, М., 2004, 78.

³ ჯავახიშვილი ივ., ქართველი ერის ისტორია, თხზულებანი 12 ტომად, ტ. 7, 1984, 188.

⁴ იქვე, 109.

ლოგიკური წინააღმდეგობაა: ერთი მხრივ, ამტკიცებენ, რომ ძველი რუსული სამართლის მიხედვით, დანაშაული არის რაიმე წესსა თუ კანონზე გადაბიჯება (*Переступление*),⁵ ხოლო, ამავე სახელმძღვანელოში ამტკიცებენ, რომ „სისხლისსამართლებრივი ნორმები თავიანთი „სახით“ მიმართულია ადამიანზე, რომელმაც ჩაიდინა დანაშაული.“⁶ ამ წინააღმდეგობიდან ერთადერთი გამოსავალი არსებობს: **კერძოდ, ერთმანეთისაგან გავმიჯნოთ სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა და სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა. სამწუხაროდ, იმის გამო, რომ თავის დროზე ვერ გაცნობიერდა „პასუხისმგებლობის“ და „ურთიერთობის“ კატეგორიების ფილოსოფიური ბუნება, სწორედ ამ ორი კატეგორიის კერძო მეცნიერული აღრევა დღემდე ქმნის არსებით გაუგებრობას.** დანაშაულის ჩადენას მისი ჩამდენი პირი გაჰყავს სახელმწიფოსთან სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის ფარგლებს გარეთ, რის გამოც იგი ნეგატიურადაა პასუხისმგებელი სახელმწიფოს წინაშე. მაგრამ საქმე ის გახლავთ, რომ დანაშაულის ჩადენის გამო სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა პრაქტიკულად სისხლის სამართლის საპროცესო ურთიერთობის გარეშე შეუძლებელია. გამოძიების ეტაპზე ბრალდებული, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 169-ე მუხლის პირველი ნაწილის თანახმად, მხოლოდ სავარაუდოადაა მიჩნეული დანაშაულის ჩამდენად. ამიტომაც, რომ **ბრალდებული, თავისი პროცესუალური მდგომარეობის თანახმად, ჯერ კიდევ არაბრალეულია, ვიდრე მისი ბრალი მართლსაწინააღმდეგო ქმედების ჩადენაში არ იქნება დადგენილი კანონიერ ძალაში შესული გამამტყუნებელი განაჩენით.**

ამრიგად, დანაშაულის ჩადენის გამო პასუხისმგებლობა – ეს პასუხისმგებლობის ნეგატიური მხარეა, ასპექტია, რომელიც, როგორც ვნახეთ, პრაქტიკულად სისხლის სამართლის საპროცესო ურთიერთობის ფორმითაა გაშუალებული. ამ მიმართებით სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა საერთოდ არ ჩანს, ან იგი სასჯელთანაა გაიგივებული და მაშინ „პასუხისმგებლობის“ ფილოსოფიური კატეგორია სისხლის სამართალში არ ვლინდება. ეს კი შეუძლებელია და ეწინააღმდეგება პასუხისმგებლობის კატეგორიას.

2.2. პოზიტიური პასუხისმგებლობის იდეა და მართლზომიერი ქმედების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა

„პასუხისმგებლობა“ ფილოსოფიური კატეგორიაა, რომელიც ორი ასპექტით ვლინდება: პირველი, ამ მხრივ პასუხისმგებლობის პოზიტიური, პროსპექტიული, ასპექტია, რომელსაც უწოდებენ პასუხისმგებლობას მომავლისათვის, რადგან, ამ პოზიციის მიხედვით, სუბიექტი უკვე აწმყოში პასუხისმგებლობით ეკიდება თავის მოვალეობას და, მაშასადამე, მისი ეს ქმედება ზნეობრივად გამართლებულია, ხოლო სამართლებრივად მართლზომიერი. სუბიექტის მართლზომიერ ქმედებას სამართლის ნორმის მოთხოვნა მართლწესრიგში გადააქვს. მართლწესრიგი კი არის სამართლის ნორმის, როგორც ჯერარსის, და მართლწესრიგის, როგორც ნაწილობრივ განხორციელებული სამართლის, როგორც არსის, კავშირის ფორმა. ამ ფორმის შინაარსს გამოხატავს სამართლის სუბიექტის პოზიტიური პასუხისმგებლობა სწორედ მართლზომიერი ქმედების გამო, როცა იგი, ერთი მხრივ, ვალდებულია, მოქმედებდეს მართლზომიერად, ხოლო, მეორე მხრივ, როგორც პიროვნება, მონოდებულია, მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებას მოეკიდოს პასუხისმგებლობით, ესე იგი, ამ მოვალეობის აღსრულების შინაგანი მზაობით, პიროვნული ღირსების მაღალი შეგნებით.⁷ დანაშაულის ჩადენის გამო სისხლის-

⁵ ჯავახიშვილი ივ., ქართველი ერის ისტორია, თხზულებანი 12 ტომად, ტ. 7, 1984, 78.

⁶ იქვე, 61.

⁷ ნაჭყებია გ., სისხლის სამართალი, სახელმძღვანელო, ზოგადი ნაწილი, თბ, 2015, 46.

სამართლებრივი ურთიერთობის შესახებ ყალბი იდეის ან მართლზომიერი ქმედების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის უგულვებელყოფის მიზეზით სისხლის სამართლის სფეროში პოზიტიური პასუხისმგებლობისთვის ადგილი არ რჩება და ამიტომ სამართლის ამ დარგში პასუხისმგებლობა უნდა იყოს მხოლოდ ნეგატიური. ამ პოზიციიდან სხვა გზა არ რჩება, თუ არა ნეგატიური პასუხისმგებლობისა და სასჯელის გაიგივებისა, რაც სისხლის სამართლის თეორიას გამოუვალ ჩიხში აყენებს – ამ პოზიციიდან კი სისხლის სამართლის ფილოსოფია შეუძლებელია. ეს უკანასკნელი დამოუკიდებელ კვლევას მოითხოვს და ამ სტატიის ფარგლებში იგი ვერ დაფუძნდება. მაგრამ სისხლის სამართლის ფილოსოფიის შესახებ საკითხის დასმას ამჯერად ის აზრი აქვს, რომ მოკლედ მაინც დასაბუთდეს ცნებები: „სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტი“ და „სისხლისსამართლებრივი დავის სუბიექტი,“ როგორც დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის ელემენტები.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, დანაშაულის ჩადენის გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის ლოგიკით რუსულ სისხლისსამართლებრივ აზროვნებაში გაბატონდა დანაშაულის შემადგენლობის ოთხწევროვანი დაყოფა: დანაშაულის ობიექტი, დანაშაულის სუბიექტი, დანაშაულის ობიექტური მხარე და სუბიექტური მხარე. ამის მიხედვით იქნა აგებული სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის სისტემა.

3. „დანაშაულის ობიექტის“ ტრადიციული ცნების წინააღმდეგობანი

რუსული სისხლის სამართლის დოგმატიკაში დღემდე ბატონობს „დანაშაულის ობიექტის“ ცნება, რომელიც ქმედების საკანონმდებლო შემადგენლობის პირველ და მთავარ ელემენტადაა მიჩნეული. ამის სასარგებლოდ თითქოს მეტყველებენ სისხლის სამართლის კოდექსები, რომელთა კერძო ნაწილში პირდაპირაა გამოხატული, მაგალითად, „დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ“, „დანაშაული სიცოცხლის წინააღმდეგ“, „დანაშაული საკუთრების წინააღმდეგ“ და ა.შ. ამ პოზიციიდან სავსებით ბუნებრივი ჩანს როგორც „დანაშაულის ობიექტის“, ისე „დანაშაულს სუბიექტის“ ცნებები. მაგრამ საკმარისია, ყურადღება მივაქციოთ „დანაშაულის ობიექტის“ ტრადიციულ განსაზღვრებებს, რომ მაშინვე თავს იჩენს ე.წ. წრე ლოგიკურ განსაზღვრებაში. კერძოდ, ირკვევა, რომ „დანაშაულის ობიექტის“ ცნება ისე ვერ იქნება განსაზღვრული, თუ თავიდანვე არ იქნება მითითებული, რომ რეალურად საქმე ეხება „სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტს“. მაგალითად, ბ. ნიკიფოროვი ამტკიცებდა, რომ „დანაშაულის ობიექტი და სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტი ემთხვევიან ერთმანეთს. დანაშაულის ობიექტი – ეს იგივე საზოგადოებრივი ურთიერთობაა, რომლის წინააღმდეგაც მიმართულია დანაშაული და რომელსაც იცავს სისხლის სამართალი.“⁸

როგორც ჩანს, დანაშაულის ობიექტი – ეს იგივე ის საზოგადოებრივი ურთიერთობაა, რომელიც დაცულია სისხლის სამართლის კანონით. მაშასადამე, დანაშაულის ობიექტი – ეს იგივე სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტია. „დანაშაულის ობიექტის“ ცნების განსაზღვრებას ლოგიკურად წინ უსწრებს „სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის“ ცნება. ვიდრე განსაზღვრული საზოგადოებრივი ურთიერთობის სისხლისსამართლებრივი დაცვა არ შედგება, მანამ „დანაშაულის ობიექტი“ შეუძლებელია. აქედან გამომდინარე, ვერ დავეთანხმებით პროფ. ბ. ნიკიფოროვის მტკიცებას, რომ დანაშაულის ობიექტის ცნება და სისხლისსამართლებრივი დავის ობიექტის ცნება ემთხვევიან ერთმანეთს, რადგან შეუძლებელია ერთმანეთს დაემთხვეს განსაზღვრული საზოგადოებრივი ურთიერთობის სისხლისსამართლებრივი დაცვა და მისი დანაშაულებრივი ხელყოფა. მაგალითად, ნ. კორჟანსკი

⁸ Никифоров Б.С., Объект преступления по советскому уголовному праву, М., 1960, 8-9.

„დანაშაულის ობიექტის“ ცნებას განსაზღვრავდა როგორც იმ საზოგადოებრივ ურთიერთობას, „რომელიც დანაშაულებრივი ხელყოფისაგან დაცულია სისხლის სამართლის კანონით.“⁹

ამრიგად, „დანაშაულის ობიექტის“ ტრადიციულ ცნებას ლოგიკურადაც და ფაქტობრივადაც წინ უსწრებს სისხლისსამართლებრივი დაცვის“ ობიექტის ცნება, **რადგან ამ უკანასკნელ შემთხვევაში საქმე ეხება სახელმწიფოს საკანონმდებლო საქმიანობას, როცა იგი სისხლის სამართლის კანონის ფორმაში დანაშაულად და სისხლისსამართლებრივი წესით დასჯადად აცხადებს ადამიანთა გარკვეულ ქმედებებს და, მაშასადამე, ქმნის „სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის“ ცნებას.** მაგრამ საქმის ვითარება ასე ცალსახა არ ჩანს. მაგალითად, რუსეთის ფედერაციის სისხლისსამართლებრივ ლიტერატურაში, ერთი მხრივ, არ უარყოფენ „სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტს, როგორც კანონმდებლის საქმიანობის შედეგს, ხოლო, მეორე მხრივ, ამტკიცებენ, რომ სულ სხვაა დანაშაულის ობიექტი, რომელიც ახასიათებს დანაშაულის შემადგენლობის ელემენტს.¹⁰

როგორც ჩანს, „დანაშაულის ობიექტის“ ცნებას „სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის“ ცნებისაგან დამოუკიდებელი მნიშვნელობა აქვს, რადგან დანაშაულის ობიექტი დანაშაულის შემადგენლობის ელემენტია. გასაოცარი კი ისაა, თუ **რანაირად შეიძლება საზოგადოებრივი ურთიერთობა, რომელსაც ხელყოფს დანაშაული, დანაშაულის შემადგენლობის ელემენტად ჩაითვალოს? ან: რანაირად შეიძლება „დანაშაულის სუბიექტის“ ცნების გამართლება, როცა, ამ ცნების თანახმად, დანაშაულის ჩამდენი პირი მისივე ქმედების ელემენტია?** ამ აბსურდული ვითარების თავიდან ასაცილებლად გადაჭრით უნდა ითქვას, რომ არსებობს მხოლოდ „სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტი“, რომელსაც შემდგომ ხელყოფს დანაშაულებრივი ქმედება, რომელიც ობიექტური მხარისა და სუბიექტური მხარისაგან შედგება, ხოლო, ობიექტი და სუბიექტი ქმედების შემადგენლობის გარეთაა და ქმნიან დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის ელემენტებს – **სისხლის სამართლის სუბიექტის მართლზომიერი ქმედება დანაშაულებრივი ხელყოფისაგან იცავს სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტს.**

ამრიგად, აშკარაა, რომ „სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის“ ცნება კანონმდებლის საქმიანობის საზრისს გამოხატავს. ამით იმის თქმა გვინდა, რომ **კრიმინალიზაციის ობიექტის დანაშაულად კვალიფიკაციის უპირველესი სუბიექტია კანონმდებელი, ხოლო სისხლის სამართლის საკანონმდებლო შემადგენლობის ფორმით ჩადენილ ქმედებას, თავიანთი საქმიანობის წესის მიხედვით, დანაშაულად აკვალიფიცირებენ გამოძიებისა და სასამართლო ორგანოები.**

ამრიგად, „დანაშაულის ობიექტი“ კი არ არსებობს, არამედ **„სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტი“** (ადამიანის სიცოცხლე, ჯანმრთელობა, თავისუფლება, საკუთრება, სახელმწიფო ხელისუფლება და ა.შ). მაშასადამე, **დანაშაული ხელყოფს სწორედ იმ ობიექტებს, რომლებიც დაცულია სისხლის სამართლის კანონით.** სისხლის სამართლის კანონის ძალაში შესვლის მომენტიდან ყალიბდება დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა, რომლის ფორმაში სუბიექტის მართლზომიერ ქმედებას სამართლის ნორმის მოთხოვნა მართლწესრიგში გადააქვს და, მაშასადამე, იგი დანაშაულის ჩადენისაგან იცავს სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტს.

⁹ Коржанский Н.И., Обиъект и предмет уголовно-правовой охраны, М., 1980, 28.

¹⁰ Гаухман Л.Д., Квалификация преступлений: закон, теория, практика, М., 2001, 64.

4. „დანაშაულის სუბიექტის“ ტრადიციული ცნების სოციოლოგიზმი

დანაშაულს განსაზღვრული სუბიექტი სჩადის, განსაზღვრულ ობიექტზე ხელყოფით. ამიტომაც დანაშაულის ობიექტისა და სუბიექტის ცნებები თითქოს სავსებით ბუნებრივი ჩანს. სინამდვილეში ერთი და მეორეც დიდი თეორიული ცდომილების შედეგია. საკმარისია, თუ დანაშაულის სუბიექტის „ტრადიციულ ცნებას“ სამართლის სუბიექტის „ცნებით გადავანაცვლებთ. სამართლის სუბიექტი – ეს უკვე ის ფიზიკური ან იურიდიული პირია, რომელიც ვალდებულია, მოქმედებდეს მართლზომიერად და ქმნიდეს მართლწესრიგს. აქ უკვე სახეზეა გარკვეული სამართლებრივი ურთიერთობა, მაგრამ არა დანაშაულის ჩადენის გამო, არამედ, პირიქით, მართლზომიერი ქმედების გამო, როცა სამართლის სუბიექტი თავისი მართლზომიერი ქმედებით სამართლის ნორმის მოთხოვნას მართლწესრიგში გადართავს.

ამრიგად, „სამართლის სუბიექტის“ ცნება იურიდიული აზროვნების წესს გამოხატავს, რადგან იგი ვალდებულია, მოქმედებდეს მართლზომიერად და მოწოდებულია, ამ ვალდებულებას მოეკიდოს პასუხისმგებლობით. „დანაშაულის სუბიექტის“ ტრადიციული ცნება იურიდიულად შეუძლებელია, რადგან შეუძლებელია თვით დანაშაულის ჩადენის გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობა. მაშასადამე, დანაშაულის ობიექტისა და სუბიექტის ტრადიციული ცნებები იურიდიული აზროვნების წესს არ გამოხატავენ, თუმცა მათ იურიდიული აზროვნების ფორმებად ასაღებენ, რაც უხეში სოციოლოგიზმია სისხლის სამართლის სფეროში. აქედან გამომდინარე, ქმედების საკანონმდებლო შემადგენლობა შედგება მხოლოდ ობიექტური და სუბიექტური მხარეებისაგან, ხოლო „დანაშაულის ობიექტი“ და „დანაშაულის სუბიექტი“ კი არ არსებობენ, არამედ „სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტები“ და „სისხლისსამართლებრივი დაცვის სუბიექტები,“ რომლებიც სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის სისტემის განუყოფელ ელემენტებს შეადგენენ.

5. სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტები სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის სისტემაში

სისხლის სამართლის კანონმდებლობა ზოგადი და კერძო ნაწილებისაგან შედგება. თუ სისხლის სამართლის ზოგად ნაწილში წყდება სისხლის სამართლის ყველაზე ფუნდამენტური საკითხები, მათ შორის სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის შესახებაც, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაციას გამოხატავს. ამ პოზიციიდან აშკარაა, რომ სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის სისტემა სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტების ღირებულების იერარქიის მიხედვით არის დალაგებული. თუ ამ თვალსაზრისით საქართველოში სისხლისსამართლებრივი დაცვის უპირველესი ობიექტია ადამიანი, მისი სიცოცხლე, ჯანმრთელობა, თავისუფლება და სხვა, ხოლო შემდგომ დაცულია საზოგადოება და სახელმწიფო (გარკვეული კუთხით, საყოველთაო მშვიდობა და უსაფრთხოება).

ამრიგად, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის სისტემას სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტების სისტემა ქმნის. ისმის კითხვა: დაცულია თუ არა სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის სახელმძღვანელოებში სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის ცნება, თუ აქ ისევ „დანაშაულის ობიექტის“ ტრადიციული ცნება ბატონობს? სამწუხაროდ, იმის მიუხედავად, რომ რუსეთის ფედერაციის სისხლის სამართლის განსაკუთრებული ნაწილის სახელმძღვანელოში ნახსენებია „სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის“ ცნება, იქვე „დანაშაულთა გვარობითი ობიექტის“ ცნებაზეა საუბარი.¹¹ დაახლოებით ასეთივე მდგომარეობაა ამ მხრივ საქართველოს

¹¹ Уголовное право, Особенная часть, Учебник, М., 2011, 13.

სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის 2011 წელს გამოცემულ სახელმძღვანელოში, ერთი მხრივ, დანაშაულის გვარობით ობიექტზეა ლაპარაკი,¹² ხოლო, ცოტა ქვემოთ ნათქვამია: „კანონმდებელი იცავს ადამიანის სიცოცხლეს მის გარდაცვალებამდე.“¹³ ამ სახელმძღვანელოში საკუთრების წინააღმდეგ დანაშაულის ანალიზისას ნახსენებია „დანაშაულის ობიექტის“ ტრადიციული ცნება, ხოლო სახელმძღვანელოს 518-ე გვერდზე სწორადაა გამოხატული „სისხლის-სამართლებრივი დაცვის ობიექტის“ ცნება. 2016 წელს გამოცემულ კერძო ნაწილის სახელმძღვანელოში ლაპარაკია დანაშაულის ობიექტის ერთწევროვან დაყოფაზე,¹⁴ ხოლო შემდეგ უფრო ხშირადაა ლაპარაკი სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტზე.¹⁵ რაც იურიდიულად სწორია, თუმცა, ჩვენი აზრით, **აჯობებდა, მოკლედ მაინც ყოფილიყო ახსნილი, თუ რა უპირატესობა აქვს „სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის“ ცნებას „დანაშაულის ობიექტის“ ტრადიციულ ცნებასთან შედარებით.**

ერთი სიტყვით, ამ მხრივ ერთიანი პოზიცია არც საქართველოს კერძო ნაწილის სახელმძღვანელოებშია გამოხატული. სასურველია, რომ ერთხელ და სამუდამოდ გამოვეთხოვოთ „დანაშაულის ობიექტის“ ტრადიციულ ცნებას და მის ნაცვლად დავამკვიდროთ „**სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის**“ ცნება, როგორც ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაციის შედეგი, როცა კანონმდებელმა სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტები მათი ღირებულებითი იერარქიის მიხედვით განალაგა სისხლის სამართლის კერძო ნაწილში. **სწორედ სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტები შეიძლება დაყოფილიყო ზოგად, გვარობით თუ სახეობით ობიექტებად, აგრეთვე, ამა თუ იმ შემადგენლობის ანალიზისას დაცვის ძირითად ობიექტთან ერთად შეიძლება დავასახელოთ დამატებითი ობიექტიც.**

6. სისხლისსამართლებრივი დაცვის სუბიექტები და სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის სისტემა

სისხლისსამართლებრივი დაცვის სუბიექტის ცნება კიდევ უფრო გაურკვეველია, ვიდრე სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის ცნება. მართლაც, თუ სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის ცნება კანონმდებლის მიერაა შექმნილი, როგორც ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაციის შედეგი, **სისხლისსამართლებრივი დაცვის სუბიექტი თვით კანონმდებელია.** მაგრამ საქმე ისაა, რომ დანაშაულთა წინააღმდეგ ბრძოლას მხოლოდ სახელმწიფო არ ეწევა. ამ **რთულ სფეროში საზოგადოების ყოველი შეგნებული წევრიც მონაწილეობს.** საქმე ეხება სამართლებრივ ურთიერთობას დანაშაულთა თავიდან აცილების ანუ მართლზომიერი ქმედების გამო. როგორც უკვე ითქვა, მართლზომიერ ქმედებას სამართლის ნორმის მოთხოვნა მართლწესრიგში გადააქვს. მაგრამ ისიც ითქვა, რომ საზოგადოების ყოველი შეგნებული წევრი მართლზომიერ ქმედებას სასჯელის მუქარის გამო კი არ სჩადის, არამედ თავისი პიროვნების მაღალი ღირსებისა და საზოგადოების წინაშე პოზიტიური პასუხისმგებლობის შეგნებით. **სწორედ ასეთი ადამიანები სახელმწიფოსთან ერთად შეადგენენ სისხლისსამართლებრივი დაცვის სუბიექტებს.** გარდა ამისა, არ უნდა გამოგვრჩეს ე. წ. წამახალისებელი ნორმები, რომლებიც შესაბამის სუბიექტებს მოუწოდებენ მართლზომიერი ქმედებისკენ (მაგალითად, მოწოდება დანაშაულის ჩადენისაგან ნებაყოფლობით ხელის აღებისაკენ). **გარდა ამისა, დავას არ იწვევს ჩვეულებრივ მოქალაქეთა**

¹² სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, თბ., 2011, 24.

¹³ იქვე.

¹⁴ *მამულაშვილი გ.* (რედ.), სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, წიგნი I, თბ., 2016, 20.

¹⁵ იქვე, 32.

აქტიური ქმედებები მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველ გარემოებებში (აუცილებელი მოგერიება, სავარაუდო დამნაშავის შეპყრობა, უკიდურესი აუცილებლობა, მართლზომიერი რისკი).

სამწუხაროდ, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის სისტემაში დანაშაულის სუბიექტის ცნება კვლავ შენარჩუნებულია.¹⁶ ამ მხრივ საქართველოს სისხლის სამართლის კერძო ნაწილში „დანაშაულის სუბიექტის“ ცნება ზოგჯერ გვხვდება კიდეც,¹⁷ მაგრამ, როგორც წესი, გამოძებნილია შედარებით უფრო გონივრული გამოსავალი, კერძოდ, **ასახელებენ ამა თუ იმ დანაშაულის ამსრულებლის ცნებას, ბუნებრივია, სპეციალური ამსრულებლის ჩათვლით.** აქ მოკლედ აღვნიშნავთ, რომ დანაშაულის ჩადენა ხდება არა „ზოგადად“ და „საერთოდ“, როგორც ხშირად ფიქრობენ კრიმინალისტები, არამედ **ქმედების საკანონმდებლო შემადგენლობის განხორციელების გზით,¹⁸ ცხადია, მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველ გარემოებათა არარსებობისას.** რაკი ქმედების საკანონმდებლო შემადგენლობას პრაქტიკულად ამსრულებელი ახორციელებს (აქ თანაამსრულებლობაც ივარაუდება), **სწორედ ამსრულებელია ვალდებული, ვიდრე დანაშაულის ჩადენას გადაწყვეტდეს, დაფიქრდეს, ხომ არ ჯობია, სახელმწიფოს წინაშე პასუხისმგებლობის შეგნებით და, მაშასადამე, მართლზომიერად იმოქმედოს?** რაკი მას ამ მხრივ აქვს არჩევანი, ბუნებრივია, თუ იგი, უპირველეს ყოვლისა, პოზიტიური პასუხისმგებლობის სუბიექტია და ამ პოზიციიდან იგი არის **სახელმწიფოს მოქალაქე, გარკვეული სტატუსის მქონე მოქალაქეობის არმქონე პირი, მოხელე, მედიაციის მუშაკი, მძღოლი, გემის კაპიტანი და ა.შ. გასაგებია, რომ აქ მოკლედ ჩამოთვლილი სუბიექტები, თავიანთი სტატუსის შესაბამისად, ქმნიან სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის სისტემას.**

შეიძლება, გადაჭრით ითქვას, რომ **სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტების შესაბამისად ყალიბდებიან სისხლისსამართლებრივი დაცვის სუბიექტებიც.** ჯერ კიდევ 1999 წელს ვწერდით, რომ საქმე ეხება დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო სისხლის-სამართლებრივ ურთიერთობას, ხოლო „ამ ურთიერთობის ერთ-ერთი ელემენტი სისხლის-სამართლებრივი დაცვის ობიექტია. „სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის „ცნება ამ ელემენტს ასახავს. ცხადია, ამ მიმართებით აუცილებელია „სისხლის სამართლის სუბიექტის“ ცნებაც, რადგან სწორედ სამართლის სუბიექტის მართლზომიერი ქმედება, როგორც სისხლის-სამართლებრივი ურთიერთობის ობიექტი, ქმნის სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტს. **მაშასადამე, სისხლის სამართლის სუბიექტი და სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტი სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის ელემენტებია.**“¹⁹

7. დასკვნა

ყოველივე ამის შემდეგ ხელს არაფერი გვიშლის ვამტკიცოთ, რომ სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის სისტემა სხვა არაფერია, თუ არა **სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტებისა და სუბიექტების ერთიანობა.** ამიტომ სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის საკანონმდებლო შემადგენლობის ანალიზი უნდა დავინწყოთ არა „დანაშაულის ობიექტის“ ტრადიციული ცნებით, არამედ, პირიქით, „სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის“ ცნებით, **რადგან სწორედ ამ პოზიციიდან ვლინდება ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო**

¹⁶ Уголовное право, Особенная часть, Учебник, М., 2011, 76.

¹⁷ მაგალითად, საქართველოს სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის 2017 წელს გამოცემული სახელმძღვანელო, წიგნი II, 159.

¹⁸ ნაჭყებია გ., ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორიის შესავალი (სისხლის სამართლის მეცნიერების ცნებათა სისტემის ასპექტით), ნაწილი პირველი, თბ., 2000, 81.

¹⁹ ნაჭყებია გ., სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის ცნება, ჟურნ. „სამართალი“, № 6-7, 1999.

კვალიფიკაცია და, მაშასადამე, ის გარემოება, თუ რომელ საზოგადოებრივ სიკეთეს იცავს კანონმდებელი კონკრეტული საკანონმდებლო შემადგენლობის მიხედვით; მეორე მხრივ, დანაშაულთა თავიდან აცილების გამო სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობის პოზიციიდან ისიც აშკარაა, თუ ვინ იყო ვალდებული, ამ შემთხვევაში ემოქმედა მართლზომიერად და, მაშასადამე, დაეცვა სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტი. ესაა იურიდიული აზროვნების წესი, რომელიც უნდა იქნეს დაცული სისხლის სამართლის არა მარტო ზოგად ნაწილში, არამედ კერძო ნაწილშიც. აქედან გამომდინარე, სწორედ იურიდიული აზროვნების წესი მოითხოვს, რომ სისხლის სამართლის კერძო ნაწილშიც ამოვიდეთ მართლზომიერი ქმედების გამო სამართლებრივი ურთიერთობიდან, როცა სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტები და სუბიექტები შეადგენენ სისხლის სამართლის ფილოსოფიის კატეგორიებს, რომლებიც სისხლის სამართლის კერძო ნაწილის სისტემაში განუყოფელ ერთიანობას ქმნიან.

ამ პოზიციიდან კიდევ უფრო ლოგიკურია, დასმული პრობლემა გავიაზროთ სისხლის სამართლის ფილოსოფიის პოზიციიდან, რადგან ქმედების დანაშაულად საკანონმდებლო კვალიფიკაცია მოითხოვს სისხლის სამართლის პრინციპების ამოქმედებას და, კანონშემოქმედების მაღალი დონის შესაბამისად, კრიმინალიზაციის ობიექტების ისეთ აღმოჩენას, როცა კანონმდებელი არა მარტო სამართლებრივადაა ობიექტური და მართალი, არამედ მისი ეს საქმიანობა გამართლებულია პოლიტიკურადაც. მით უფრო, რომ სისხლის სამართლის კანონი სისხლის სამართლისა და პოლიტიკის კავშირის ფორმა, ესე იგი კავშირის წესით არსებული კატეგორიაა, რომელიც ამიტომ ფილოსოფიური კვლევის საგანია.

ბიბლიოგრაფია

1. ლეკვეიშვილი მ., თოდუა ნ., მამულაშვილი გ., სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, თბ., 2011, 24.
2. მამულაშვილი გ. (რედ.), სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, წიგნი I, თბ., 2016, 20, 30.
3. ნაჭყებია გ., სისხლის სამართალი, სახელმძღვანელო, ზოგადი ნაწილი, თბ., 2015, 46.
4. ნაჭყებია გ., ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორიის შესავალი (სისხლის სამართლის მეცნიერების ცნებათა სისტემის ასპექტით), თბ., 2000, 81.
5. ნაჭყებია გ., სისხლისსამართლებრივი დაცვის ობიექტის ცნება, ჟურნ. „სამართალი“, № 6-7, 1999.
6. ჯავახიშვილი ივ., ქართველი ერის ისტორია, თხზულებანი 12 ტომად, ტ. 7, 1984, 188, 109, 78, 61.
7. ავტორთა კოლექტივი, საქართველოს სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, წიგნი II, 2017, 159.
8. Baumann O., Weber M., Mitsch W.J., Strafrecht, Allgemeiner Teil, Lehrbuch, 10 Auflage, 1996,
9. Гаухман Л.Д., Квалификация преступлений: закон, теория, практика, М., 2001, 64.
10. Уголовное право, Общая часть, Учебник для вузов, 2004, 78.
11. Коржанский Н. И., Объект и предмет уголовно-правовой охраны, М., 1980, 28.
12. Никифоров Б. С., Объект преступления по советскому уголовному праву, М., 1960, стр. 8-9.
13. Уголовное право, Особенная часть, Учебник, 2001, 13.